

ראשית

עיונים ביהדות

העורכים

אדם אפטרמן • קלייר סופרין
רונית עיר-שי • ישי רוזן-צבי

מזכיר המערכת

דוד ויצ'נר

כרך ז

ירושלים, תשפ"ג

מכון שאלום הרטמן
SHALOM HARTMAN
INSTITUTE

ראשית נערך על ידי:

דרור ינון (תשס"ט-תש"ע), יאיר לורברבוים (תשס"ט-תש"ע),
עדיאל שרמר (תשס"ט-תש"ע)

ראשית הוא כתב עת שפיט שיוצא לאור פעם בשנה בסיוע המרכז לחקר
המחשבה היהודית ולהגות עכשווית ע"ש פרץ בן אפריים ואיטה פרומה קוגוד,
מכון שלום הרטמן.

יש להעלות את כתב היד ושני תקצירים – באנגלית ובעברית – [כאן](#) כשהם
ערוכים ומותקנים לפי [ההוראות](#). המחברים יקבלו קובץ סופי בפורמט PDF של
מאמרם. האחריות לדעות המובעות במאמרים היא על המחברים.

כתובת המערכת: ראשית: עיונים ביהדות, מכון שלום הרטמן, ת"ד 8029,
ירושלים 9108001.

לכל שאלה יש להיות בקשר עם דוד ויצ'נר, מזכיר המערכת.

דוא"ל: david.wietchner@shi.org.il

הכרך נערך עריכת לשון בידי רפאל זר

ISSN 2706-6096

תשפ"ג | 2023

תוכן העניינים

1	לעזרת ה' או בעזרת ה'? שירת דבורה: גבורה אנושית מול ישועה אלוהית	ישראל קנוהל
23	על רוח הקודש בבית מדרשם של האר"י ור' חיים ויטל	אדם אפטרמן וחן מערבי
57	שיעור הבעש"ט על מעשה האומן והכלי, מקורותיו וגלגוליו	משה אידל
106	קהילות יהודיות שנעלמו באפריקה עקב טעויות בזיהויים גאוגרפיים	ניר שגיא
139	'משאלתי היא שגם המין הנשי יוכל לבקר בבית הכנסת': על הכללת נשים בפולחן בהיכל בהמבורג	נעמה יגר-פלוס
166	הקול קול הימין והידיים ידי השמאל: פעילותו של הרב מאיר כהנא בארה"ב ובישראל	שאול מגיד
178	האם ויתרה הציונות הדתית על עקרון האחדות? ולילך בן צבי	דב שוורץ
i	תקצירים באנגלית	

רשימת המשתתפים

פרופ' ישראל קנוהל, החוג למקרא באוניברסיטה העברית ומכון שלום הרטמן
iknohl@gmail.com

פרופ' אדם אפטרמן, החוג לפילוסופיה יהודית ותלמוד, אוניברסיטת תל אביב ומכון שלום
הרטמן
afterman@tauex.tau.ac.il

חן מערבי, החוג לפילוסופיה יהודית ותלמוד, הפקולטה למדעי הרוח ע"ש לסטר וסאלי אנטין
אוניברסיטת תל אביב 6997801
chenmaaravi@mail.tau.ac.il

פרופ' משה אידל, החוג למחשבת ישראל, האוניברסיטה העברית ומכון שלום הרטמן
moshe.idel@mail.huji.ac.il

גיר שגיא, הקריה האקדמית אונו, ת"ד 759, רח' צה"ל 104, קרית אונו 55000

ד"ר נעמה יגר פלוס, המחלקה לתולדות ישראל ויהדות זמננו, אוניברסיטת בר אילן
naama.jager@biu.ac.il

פרופ' דב שוורץ, המחלקה לפילוסופיה יהודית, אוניברסיטת בר אילן
dov.schwartz@biu.ac.il

ד"ר לילך בן צבי, מכון שלום הרטמן
lilach.ben-zvi@shi.org.il

הקול קול הימין והידיים ידי השמאל : פעילותו של הרב מאיר כהנא בארצות הברית ובישראל

שאול מגיד

שנות הפעילות של הרב מאיר כהנא בארה"ב היו קצרות בהרבה מפעילותו המאוחרת יותר בישראל, אבל גם מוצלחות בהרבה. באותן השנים הוא חיקה את קריאת התיגר של השמאל הרדיקלי נגד הליברליזם הבורגני והטמיע את שיטות המאבק של השמאל החדש לתוך תפיסת העולם האולטרה-לאומנית שלו. רבים מהמסרים שלו, אומנם בגרסה מרוככת, מעצבים עד היום את תפיסת הזרם המרכזי של יהדות ארה"ב. רוב שומעיו של הרב מאיר כהנא בעשורים האחרונים יודעים לומר שהוא היה המנהיג המיליטנטי של תנועת "כך", שנפסלה מלהתמודד לכנסת על פי תיקון לחוק יסוד הכנסת שנוסח ב-1985, במיוחד כנגדה. אכן, כהנא הגיע לארץ בשנת 1971 וקידם אג'נדה פוליטית ואידאולוגית שבמרכזה חוקים גזעניים שמטרתם ליצור אפליה מפורשת בין יהודים ובין לא-יהודים בכלל, ובין יהודים וערבים בפרט.¹ אולם רבים בישראל אינם יודעים שטרם בואו לארץ פעל כהנא בארה"ב במשך תקופה קצרה יחסית, אבל רבת השפעה. לאמיתו של דבר, כפי שאטען בהמשך, ייתכן שבאמריקה היו הצלחתו והשפעתו גדולים יותר מאשר בישראל. דפוס החשיבה שלו היה אמריקאי במובהק, ודומה שזה היה אחד החסמים להצלחתו בארץ. באופן מפתיע, שורשיה האידאולוגיים של משנת כהנא אינם כרוכים בציונות, שעליה לא הרבה לכתוב בשנות השישים, אלא במאבק בליברליזם האמריקאי, שבו הוא

¹ ראו למשל: "אסור ליהודים ויהודיות אזרחי המדינה לקיים יחסי אישות מלאים או חלקיים מכל סוג שהוא עם לא-יהודים, וזאת גם שלא במסגרת נישואין", בכתובת המרשתת: https://knesset.gov.il/tql/knesset_new/knesset11/HTML_27_03_2012_05-59-19-PM/19841225@19841225001@001.html

זיהה איום על הקיום היהודי בתפוצות ובישראל. שלוש בעיות עמדו בראש סדר היום שלו בתקופתו באמריקה: אנטישמיות, קומוניזם והתבוללות. נושאים אלה תפסו מקום מרכזי בהוויה היהודית האמריקאית הכללית לאחר מלחמת העולם השנייה. בכל אחת מהסוגיות האלה ביקורתו של כהנא נובעת מהתנגדותו לליברליזם. במונח "ליברליזם" אינני מתכוון להגדרה המקורית המקובלת – אידאולוגיה פוליטית הדוגלת ב"חירויות הפרט ובאשרו האישי" (בניגוד לרפובליקניזם, שהדגיש את "הטוב המשותף" ואת "התחום הציבורי"). ארצות הברית של אמריקה נוסדה על עקרונות ליברליים קלאסיים אלה וכהנא לא היה מעז לחלוק עליהם. אולם כהנא הצטרף לביקורת הרדיקלית על שיטות העבודה של הליברליזם האמריקני בשנות השישים, שביכר שינויים אבולוציוניים הדרגתיים על פני מהפכה.

כאמור, אף שלציונות היה חלק בפעילותו המוקדמת של כהנא, חשיבותה הייתה משנית בהשוואה לשלוש הסוגיות האחרות. רב המכר שפרסם ב-1971, "לעולם לא עוד!", שאיתו פרץ אל תודעת הציבור, מייחד פרק אחד בלבד לציונות. רק באמצע שנות השבעים התייחס כהנא מאמריקה, וקרא לעלייה המונית לישראל כפתרון לשברו של החלום היהודי-אמריקאי, החלום שהיה מרכזי כל כך בראשית פעילותו. לימים הגיע למסקנה שגם ישראל נכשלה, בדיוק משום שספגה מנה גדושה כל כך של ליברליזם אמריקאי.

האסטרטגיה של כהנא

בשנים 1965–1974 התמודדה הקהילה היהודית הליברלית באמריקה עם אתגרים בחזיתות רבות. המתח בין הליברליזם (השמאל הישן) והרדיקליזם (השמאל החדש) אפיין את שנות השישים, בייחוד את המחצית השנייה שלהן. לקראת סוף אותו עשור, עם הסלמת המלחמה בווייטנאם והמחאה נגדה, זכה הרדיקליזם לפופולריות רבה. במאי 1970 הגיעה המחאה לשיאה כשחיילי המשמר הלאומי ירו 67 כדורים אל מפגינים לא חמושים באוניברסיטת קנט סטייט, הרגו ארבעה ופצעו תשעה אחרים. נדמה היה שארה"ב מצויה בצניחה חופשית אל התהום. בפניה זעירה של העולם היהודי החלו צעירים יהודים לגלות מחדש את שורשיהם היהודיים תוך פעילות בארגונים שונים, כמו התנועה למען יהודי ברית המועצות, ובתחושה של התחדשות דתית רדיקלית. כך, "בית אהבה ותפילה" נוסד בסן פרנסיסקו ב-1967, "חבורת שלום" נוסדה בסומרוויל, מסצ'וסטס ב-1968, והמניין הפרוגרסיבי "פברנגן" החל לפעול בווינגטון בשנת 1971. לתחייה רדיקלית זו בצד הפרוגרסיבי של המפה הייתה גם תמונת מראה ימנית, בדמות צמיחתה של "הליגה להגנה יהודית", שהקים כהנא ב-1968.

כפי שאראה בהמשך, כהנא דגל בתפיסה רדיקלית שדמתה לזו של הצעירים הרדיקליים משמאל. כמוהם גם הוא התנגד לשינויים הדרגתיים משום שלא האמין

שאפשר לתקן את השיטה הליברלית באופן שתוכל להגן על יהודים. לשיטתו, כדי להמשיך ולהתקיים על היהודים היה להתנתק מדפוס החשיבה הליברלי, אף שהוא זה שהעצים את מעמדם באמריקה. הוא סבר כי הליברליזם מאיים על היהודים לא ברדיפות, אלא בשני תרחישים אחרים: האחד, התעוררות מיעוטים כגון השחורים למחות נגד אפלייתם, מחאה שעתידה להביא בהכרח לאנטישמיות; השנייה, הליברליזם הקל על יהודים להיטמע בחברה האמריקאית במחיר מחיקת יהדותם. בלא זיכרון מוחשי וקרוב של השואה יתפתו היהודים להאמין שאמריקה תקבל אותם בסופו של דבר.

כהנא העניק לקהילה היהודית שלושה רעיונות, שהפכו מאוחר יותר לחלק מן הזרם המרכזי של הקהילה. ראשית, מתן תהודה לרעיון שהאנטישמיות חלחלה לתוך הציבור האמריקאי; שנית, ההבנה כי הדת היא מקור לגאווה; שלישית, בחינה מחודשת (לפחות אצל חלקים בקהילה היהודית) של הקשר ההדוק בין הליברליזם והיהודים, שהתקיים מתחילת המאה העשרים. אין כוונתי לומר שכהנא השפיע במישרין על הזרם המרכזי ביהדות אמריקה בכל הסוגיות הללו, אם כי אני סבור שהשפעותיו היו עמוקות יותר ממה שסבורים בדרך כלל. אפשר לומר, שהשפעתו הממשית נבעה מהעובדה שהוא הכיר לעומק את החברה ואת התרבות האמריקאיות, וממה שהגדיר כאותן שלוש סכנות עיקריות שנשקפו ליהודי אמריקה.

כהנא והרדיקליזם היהודי

"אני רוצה רדיקל יהודי, אבל אני רוצה שלייהודי יהיה דבר-מה להרגיש רדיקלי כלפיו", אמר כהנא בריאיון בטלוויזיה. למילה "רדיקלי" היסטוריה סבוכה. למן שנות העשרים של המאה העשרים ועד תחילת שנות השבעים הייתה למילה משמעות שלילית בדרך כלל. עם זאת, לפעמים היא נחשבה כינוי של כבוד, כמו שמוכיחים יהודים רבים באמריקה שנשארו אותו בכבוד, כגון אמה גולדמן (שנות העשרים והשלושים) ואבי הופמן (שנות השישים). הציונות עצמה נחשבה אידאולוגיה "רדיקלית" בקרב כמה מאושיותיה הספרותיות, כגון ברדיצ'בסקי וברנר. המושג "רדיקלי" משמעו תכופות "רדיקליזם פוליטי", כלומר כזה המחולל שינוי מהפכני במציאות הפוליטית של ציבור או של מדינה. אולם באמריקה "רדיקליזם יהודי" התפרש כסירוב לוותר על הזהות היהודית לטובת היבלעות בחברה ובתרבות האמריקאיות, תוך הפגנה פומבית של גאווה יהודית והזדהות אתנית, תרבותית ודתית עם היהודים והיהדות. כהנא השתמש בסוג הרדיקליזם שלו כדי להתמודד עם תחושת הזיוף והדלות של הזהות היהודית:

יש ניכור עצום בין צעירים יהודים ליהדותם. אין הדבר נובע, כפי שסבורים רוב ההורים היהודים, מכך שהילדים אינם רוצים להיות יהודים [...] הילדים היו רוצים מאוד להיות

יהודים אילו מצאו שורשים יהודים ראויים. אבל הזהות היהודית שעליה גדלו היא זיוף, תרמית וצביעות.²

כהנא היה "רדיקל יהודי" במובן זה שהוא ביקר באופן שיטתי את החברה האמריקאית הליברלית ואת יחסה ליהודים, ובו בזמן גם את היהדות האמריקאית הליברלית המבקשת לרצות את הממסד האמריקאי. הביקורת הרדיקלית שלו על הליברליזם התמקדה לא רק באידאולוגיה הפוליטית הליברלית, אלא גם בתוכנית היהודית-האמריקאית ל"אמריקניזציה" של היהודים, שלדעתו שללה מהם כל רגש חיובי או גאווה כלפי יהדותם. כהנא התנגד באופן עמוק להנחה שלהיות יהודי באמריקה משמע להיות ליברלי.

הליברליזם איים על הקהילה היהודית לא רק במישור האישי, אלא גם משום ששימש תחליף למסורת, לזהות הקולקטיבית ולנאמנות לעם היהודי, ואיים על קיומם הרוחני של היהודים:

אם מחר בבוקר יושמד האגרוף האנטישמי בנס כלשהו, עדיין יהיו יהודי המדינה הזאת מאוימים בהשמדה על ידי התבוללות, נישואי תערובת, ניכור מרקעם ומורשתם [...] "הליגה להגנה יהודית" באה לעולם כדי להגן על היהודים באופן פיזי. היא גם קמה כדי להתערב בין היהודים ולהחדיר בהם גאווה יהודית, להגן על יהודים פשוט מפני היעלמות הדרגתית.³

לטענתו של כהנא, על היהודי האמריקאי להפוך ל"יהודי חדש", מי שיגן על עצמו באגרופיו, וכאמריקאי וכיהודי לא יחשוש להפגין את יהדותו בגלוי ובדרך רדיקלית. להבנתו, המיליטנטיות הרדיקלית שקידם נועדה לשרת את יסודות החלום האמריקאי המשותף, שמאז ומתמיד היה בו יסוד רדיקלי. כפי שציין ההיסטוריון היהודי בן הלפרן, שכתב על רדיקליזם בכלל ועל רדיקליזם אצל מיעוטים בפרט: "המיליטנטיות הרדיקלית בקרב המיעוטים המשולהבים הייתה, בסופו של דבר, מותאמת לדרך האמריקאית באופן עמוק".⁴

כהנא והמרקסיזם

כהנא התריס נגד הקטגוריות המקובלות, וזו אחת הסיבות לכך שרבים לא ידעו כיצד להתמודד עם דמותו. כך, למשל, כהנא התנגד באופן עיקש למרקסיזם, אולם באופן

Mel Ziegler, "The Jewish Defense League and Its Invisible Constituency," *New York Magazine*, April 19, 1971, p. 35 ²

Walter Goodman, "Rabbi Kahane Says: 'I'd Love to See the J.D.L. Fold Up. But-,'" *The New York Times*, November 21, 1971 ³

Ben Halpern, *Blacks and Jews: The Classic American Minorities*, New York 1971, p. 96 ⁴

אירוני למשנתו יש דווקא נטיות מבניות "מרקסיסטיות". כהנא הואשם בפשיזם, אולם אל לנו להתעלם מגישתו המרקסיסטית, או לכל הפחות המעמדית, באשר לזהות תומכיו ושותפיו לדרך.

כך, לעיתים קרובות ראה כהנא בעימותים החברתיים שבהם עסק סכסוכים מעמדיים, ועימת את אוהדיו, בני מהגרים משולי החברה, עם הממסד האמריקאי הבורגני. תכופות הוא לגלג על זהותם החומרנית של יהודים מתבוללים משכונות היוקרה בפרברי ניו יורק. בתשובה לביקורת מצד אישים וארגונים ליברליים בקהילה, אמר כהנא: "כיצד יכול עשיר יהודי, או לא יהודי, לבקר ארגון של יהודים מהמעמד הנמוך או הבינוני החיים יומיום בחרדה? יהודי הממסד מזועזעים מאיתנו, אבל יש לנו תמיכה מפתוטי העם, מחוץ למרכזי הכוח הפוליטיים".⁵ גם בישראל נקט כהנא ברוח זו וטען כי הוא מדבר בשמם של בני עדות המזרח המרוששים, שנחקקו לשוליים על ידי המעמד השליט האשכנזי. כמעט בכל פעם הוא השתעשע באותן קטגוריות מרקסיסטיות ששימשו את יריביו מהשמאל החדש.

אכן, כשב-1968 הקים כהנא את "הליגה להגנה יהודית", תחילה נקבצו אליו צעירים מהמעמד הבינוני-הנמוך מברוקלין, קווינס וברונקס. רבים מהם היו צאצאים של שורדי שואה שהתגוררו בשכונות מצוקה וסבלו תכופות מאנטישמיות מוסווית או גלויה. אלה לא היו תלמידי אוניברסיטאות העילית ולא היהודים האמידים ממנהטן. במאמר מ-1970 כתב כהנא:

לא אכפת לנו מה יהודים אחרים חושבים עלינו. אנו רוצים למשוך את תשומת הלב של הלא-יהודים. גם לא אכפת לנו באילו כינויים אנשים מכנים אותנו [...] יואילו נא הם לעזוב את בתיהם הנוחים בסקרסדייל, ויבואו לגור באותם אזורים בברוקלין שאנחנו מפטרלים בהם, ואז יאמרו לנו מה הם חושבים.⁶

אין ספק ש"הליגה" גייסה את קהל אוהדיה ממעמד חברתי שונה מזה של השמאל היהודי. רבים מההורים של יהודי השמאל החדש היו מתבוללים, ורבים מהם איבדו כל קשר עם יהדותם. לעומתם הוריהם של רבים מצעירי "הליגה להגנה יהודית", מקצתם שורדי שואה, לא ביקשו אלא לחיות את חייהם מובדלים ומרוחקים מסכנת ההתבוללות, ומחשיפה יתרה לעולם קרוע בסכסוכים גזעיים ובמאבקים אתניים. מאורעות השואה היו עדיין זיכרון חי בליבם של רבים מההורים, ואלו גרמו להם לעיתים קרובות להגיב באופן כנוע. אבל ילדיהם היו אמריקאים יותר בהווייתם, וסבלות הוריהם הקצינו את עמדותיהם.

⁵ Michael T. Kaufman, "Jewish Activists See Ranks Growing," *The New York Times*, May 25, 1970

⁶ "The JDL: Heroes or Hooligans?," *The Jerusalem Post*, March 4, 1970; The American Jewish Historical Society archives, JDL collection, Box 49, folder 6

השואה, היהודי החדש ופליטי השמאל החדש

באוגוסט 1970 כתב כהנא: "יש אפילו שעברו את הגיהנום הנאצי ומסרבים לחשוב. הם עייפו מלסבול. הם מסרבים להאמין שזה יכול לקרות שוב".⁷ שורדי שואה אלה לא היו הקהל שלו. הם שימשו אמצעי רטורי למשוך את קהלו. בדרך גרוטסקית משהו השתמש כהנא בשורדי השואה כדגם הפוך ל"יהודי החדש" שאליו שאף. שארית הפלטה שימשה תזכורת לכישלון יהודי; היא סימלה את החולשה היהודית שצריכה לעבור מן העולם. למעשה, כהנא לא חידש מאומה בנושא זה. הרבה לפניו ניסח בן-גוריון הערות ברוח דומה, כשביקר במחנות העקורים לאחר המלחמה.⁸ שימוש בשואה כעדות לכישלון היהודי חוזר אצל כהנא לאורך תקופה זו בקריירה שלו, תוך שהוא מזהיר את קוראיו כי הפורענות עתידה להתרחש שוב, אולם הפעם שומה על היהודים להתנגד ולעמוד על נפשם. יוסי קליין הלוי מעיד על תחילת היכרותו עם כהנא:

כהנא הבטיח ליישב את הסתירות בין חיי הפנימיים בתור דור שני (לשורדי שואה) והחיים הממשיים שלי כאמריקאי. כהנא אמר לנו, צעירים יהודיים אמריקאיים, שחיינו הנוחים אינם אלא מצב לא נורמלי: זמן ביניים חסר משמעות בין תקופות של רדיפות.⁹

תוכניתו הרדיקלית של כהנא כוונה ליצור מה שכינה "יהודי חדש". כמי שקשור בכל ישותו למסורת, כהנא הרבה לטעון כי אותו "יהודי חדש" אינו אלא היהודי המקורי, כלומר בן דמותו של בר כוכבא – מורד מיליטנטי, ממנהיגי "המרד הגדול" נגד הרומאים בשנת 132 לספירה.¹⁰ הוא לא ביקש אלא "להחזיר עטרה ליושנה", להשיב את האון ליהודי הגלות.

אולם באופן מעט מבלבל, "היהודי הישן" שאותו ביקש כהנא להחליף לא היה היהודי המסורתי ממזרח אירופה אלא היהודי הליברלי של ה"שמאל הישן", ששלט בממסד היהודי ודבק בהשקפה שהדרך הנכונה ליהודי בתקופה הסוערת היא לטשטש את זהותו כדי לא לעורר מהומות. לעיתים קרובות סיפר כהנא את הבדיחה על שני יהודים שאנטישמים עומדים להוציאם להורג בירייה. כשכיסו את עיניהם, קרא אחד מהם: "הכיסוי הדוק מדי!", וחברו לחש לו בבהלה: "שקט, אל תעשה צרות...". מטעם זה חיבב כהנא את הכינוי "פנתר יהודי": אם האדם הלבן ירא את הפנתרים, אין ספק שהאנטישמי ירתע מפנתרים יהודיים. יתר על כן, הפנתרים היהודיים ישיבו לפנתרים השחורים באותו המטבע, בסגנון שהם מבינים. בריאיון שנערך עם כהנא ב"פלייבוי" ב-

⁷ "Superjew", *Esquire Magazine*, August 1970

⁸ See Peter Novick, *The Holocaust in American Life*, New York 2000

⁹ Yossi Klein Halevi, *Memoirs of a Jewish Extremist: An American Story*, Toronto 1995, pp. 136-137

¹⁰ See Meir Kahane, *Listen World / Listen Jew*, Jerusalem and New York 1978, p. 195

1972 אמר כהנא: "אנו מרוצים כשאנשים קוראים לנו פנתרים, משום שאנו יודעים שפנתר אינו מתעסק עם פנתר".¹¹ הפנתרים השחורים, הידועים גם כמפלגת הפנתר השחור (BPP), נוסדו באוקלנד, קליפורניה ב-1966. הם היו חלק מהתנועה השחורה הלאומית שנוסדה כמפלגה פוליטית ויחידה פרה-מיליטריסטית שמטרתה הגנה על אזרחים שחורים מפני אלימות משטרתית. סניפים של הארגון נפתחו בערים מרכזיות שונות ברחבי ארצות הברית. נוסף על ההגנה שסיפקו, הפנתרים השחורים דגלו בחיזוק זהות וגאווה שחורה. כהנא היה מודע היטב לקיומם של הפנתרים השחורים והוא ביסס את הליגה להגנה יהודית על המודל של ארגון זה.

אכן, כהנא ליקט סביבו לא רק את צאצאיהם האורתודוקסים של שורדי השואה, אלא גם כמה פליטי "שמאל חדש", שב-1967 חשו כי התנועה זנחה אותם בעקבות הביקורת על "הציונות הקולוניאליסטית" של ישראל. כמה מהצעירים האלה הפכו ל"רדיקלים יהודים" והלכו שבי אחרי קריאתו של כהנא לפעול נגד אמריקה הליברלית והכנועה. באופן מעניין השתלבו כאן יחד שני סוגי כניעות: הכניעות של שורדי השואה, שרצו לחיות את חייהם בשלווה, והכניעות של היהודים הליברלים, שהשלימו עם השינוי ביחסה של אמריקה הליברלית כלפיהם. כך נפגשו ב"ליגה" של כהנא הצאצאים הזועמים של שורדי השואה עם פליטי השמאל החדש. כהנא ביקש לברוא מחדש את היהודי הגלותי בצלמם של היהודי המיליטנטי הקדום והיהודי הלאומי הציוני שירש אותו וניהל מאבק אלים נגד המנדט הבריטי. דמות היהודי החדש אמורה הייתה להתמודד עם המיזוג של גלות וליברליזם והמגמה הליברלית של ההתבוללות, שהעידו על דמותו של היהודי כנשי וכחלש, וכמי שאינו מסוגל להתמודד עם האתגרים שהציבה בפניו העיר הקוסמופוליטית.

כהנא והאנטישמיות

סכנה נוספת שנושא הליברליזם בכנפיו, לפי כהנא, היא האנטישמיות, שאותה הוא ראה כתופעה נפוצה למדי. כהנא סבר כי הליברליזם מסוכן משום שלא הכיר בכך ומשום שהוא חושף את היהודי למתקפה אנטישמית. משמעה של כותרת ספרו "לעולם לא עוד!" (*Never Again!*) היא כי יהודים לא יסכימו עוד להיות נתונים בסכנה אלא ישיבו מלחמה שעה. אומנם כהנא לא השווה את האנטישמיות באמריקה למשטר הנאצי, אבל הוא הדגיש כי הלקח שצריכים היהודים ללמוד מהשואה הוא שלעיתים אלימות יכולה למנוע אלימות נוראה יותר. אומנם שימוש באלימות כאמצעי הגנה מקובל באופן אוניברסלי ואפילו מצוי בגלוי בכתבי חז"ל. עם זאת, הגדרתו של כהנא לאלימות־מנע היתה רחבה למדי. להבנתו, אלימות־מנע השתרעה הרבה מעבר להגנה וכללה גם הרתעה, כלומר שימוש באלימות בטרם האיום.

¹¹ "Playboy Interview: Meir Kahane," *Playboy Magazine*, October 1972

אלימות־מנע נחשבה מוסרית בעיניו, משום שסיכלה אלימות באיבה, בטרם תצא מכלל שליטה:

לא היינו טיפשים. איש מאיתנו לא ציפה שאם יקום עוד היטלר תוכל "הליגה להגנה יהודית" להציל את יהודי אמריקה. לא ליגה אחת ולא מאה ליגות להגנה יהודית יוכלו לעשות זאת, אבל בהיטלרים המקומיים אפשר היה לטפל במהירות אילו היהודים היו יודעים כיצד [לעשות זאת].¹²

במקום אחר הוא מתייחס לשביתת בתי הספר של ניו יורק ב־1968 (שביתה שארכה שבעה חודשים, בשל מדיניות ראש העיר ג'ון לינדזי בתחום החינוך), ומכנה את השחורים "נאצים, שיכפו הרבה סעיפים, בעוד הפקידות של משרד החינוך אחוזות הפחד תשב בשקט".¹³ יכולתו למזג ניגודים כגון יהודי־נאצי, שחור־לבן, באה לידי ביטוי פעמים רבות בכתביו. למשל: "היהודים לא יסבלו עוד אלימות וחוסר סובלנות מצד נאצים שחורים כשם שלא יסבלו עוד היטלר לבן".¹⁴

את הפגנת בתי הספר הציבוריים של ניו יורק באביב 1968, במחוז אושן היל־ברונסוויל בברוקלין, הובילו הורים שחורים והיספאניים. אלו רצו ליישם תוכנית לימודים שתייצג אוכלוסיות מיעוט ותעסיק מורים שחורים במקום המורים הלבנים (רבים מתוכם יהודים) שהיו הרוב עד אז. ראש ארגון המורים, אלברט שנקר, היה יהודי גם הוא. במסגרת המחאות, הורים שחורים חילקו כתבי פלסטר שכללו שפה ודימויים אנטישמיים. זה היה אחד הגורמים העיקריים לייסודה של הליגה להגנה יהודית של כהנא.

כרבים אחרים באותו הזמן, כהנא האמין שהיהודים נלכדו בתווך בין שכבת העילית הלבנה ובין המעמד הנמוך השחור. בידי הלבנים שימשו היהודים כלי שרת כדי לשמר את ההגמוניה הלבנה, ולכן עוררו עליהם את שנאת השחורים, אולם הם היו מנועים מליהנות מזכויות היתר של הלבנים.

כהנא והשמאל החדש

כאמור, כהנא חש קרבה מסוימת ליהודים רדיקלים מהשמאל החדש, וללא ספק חיקה את הטקטיקה המיליטנטית שלהם. לעיתים קרובות הוא אף כינה את הליגה "פנתרים יהודיים". הוא היה שותף לדעת רדיקלים משמאל שהרדיקליזם הוא בבחינת מחאה

¹² Meir Kahane, *The Story of the Jewish Defense League*, New York 1975, p. 134

¹³ Judith Tydor Baumel, "Kahane: מצוטט אצל: *The Jewish Press*, September 6, 1968, p. 22 in *America: An Exercise in Right-Wing Urban Terror*", *Studies in Conflict and Terrorism* 22.4 (1999), p. 322

¹⁴ Meir Kahane, "Commentary", *The Jewish Press*, September 30, 1968, p. 22

שמטרתה להרוס את הסטטוס קוו ולהתעמת עם כישלונות הליברליזם כדי להגיע לשינוי מהותי בחברה. הוא רחש כבוד ליריביו משמאל ולמד מהם, ובו בזמן הוא טען בגלוי שהלוחמנות שלו שאולה מארגונים יהודיים כגון אצ"ל ולח"י. אפשר לומר שמהרדיקליזם האמריקאי אימץ כהנא את הצורה ומהרוויזיוניזם את התוכן. עמדותיו של כהנא היו ימניות וריאקציוניות: הוא דגל במשטר של חוק וסדר (אף על פי שהוא עצמו עבר על החוק לעיתים קרובות ונאסר פעמים רבות), תמך במלחמת וייטנאם, מתח ביקורת צעקנית על הקומוניזם ותמך במדיניות תקיפה של ישראל כלפי המיעוט הערבי שבתוכה. דומה שהגיבורים המיליטנטים הרוויזיוניסטים – זאב ז'בוטינסקי, אברהם שטרן ("יאיר") ומנחם בגין – העניקו לו את ה"חסות" היהודית שנדרשה לו כדי לממש את הרדיקליזם האמריקאי. כפי שניסח זאת שלמה ראס: "כהנא תרם תרומה ייחודית בכך שפיתח 'סגנון שמאלני לבטא את מטרות הימין'".¹⁵

לעיתים הביע כהנא צער על שהיהודים דוחים את שיטותיו של השמאל הרדיקלי. כך, במאמר משנת 1967 תזה מדוע היהודים מקבלים על עצמם צו של עיריית ניו יורק שאסר להפגין נגד ברית המועצות בחזית הבניין שבו שכנה משלחת סובייטית כלשהי, וקבעו את ההפגנה במרחק כמה רחובות משם: "כל קבוצה שמאלנית או כושית מוכנה לערער על חוק, שהיא סבורה שאינו חוקתי. מה מונע מהיהודים לעשות כן?!".¹⁶ כשנשאל על פעולותיו הלא-חוקיות במאבקו למען יהודי ברית המועצות, השיב כהנא בסגנון רדיקלי קלסי, המכיר בערכו של החוק וגם בזכות או בצורך לעבור עליו בנסיבות מסוימות, וכך אמר: "אנו מכבדים את הזכות והחובה של הממשלה הפדרלית להעמיד אותנו לדין, ולשלוח אותנו לכלא. איש לא יתלונן על כך".¹⁷

האדהה שרחשו קבוצות יהודיות רדיקליות לליגה של כהנא בשלהי שנות השישים, והסימטרייה ביניהן, לא היו מקריות; בשיטותיהן היה דבר-מה משותף. יתר על כן, היה להן אויב משותף, ובמידה מסוימת גם מטרות משותפות, בכל הנוגע בזהות יהודית ובמרכזיותה של ישראל. שתיהן הבינו שהמצב כעת מצריך שינוי גורף ולא הדרגתי. שתיהן הבינו גם את השפעות הליברליזם על הזהות היהודית ועל הנאמנות לעם היהודי. כשהרדיקל איש השמאל אבי הופמן אמר על כהנא בשנות השישים (בריאיון ברדיו): "אני מסכים עם שיטותיו אבל לא עם מטרותיו", הוא התכוון מן הסתם לומר שכהנא הוא גם רדיקל מסוג כלשהו.

כהנא משך קהל משום שדפוס החשיבה שלו היה דומה לשלהם, גם אם מטרותיו היו שונות. כמוהם, גם הוא היה רדיקל: לא רדיקל יהודי, ולא יהודי רדיקלי, אלא רדיקל בשביל היהודים. עמדה זו מצאה הר בליבם של לפחות כמה "יהודים חדשים",

Shlomo M. Russ, *Zionist Hooligans: The Jewish Defense League*, PhD dissertation, City University of New York 1975, p. 46 ¹⁵

Meir Kahane, "Communism vs. Judaism," *The Jewish Press*, November 3, 1967, p. 12 ¹⁶

"Playboy Interview: Meir Kahane", *Playboy Magazine*, October 1972, p. 70 ¹⁷

שיהדותם התעוררה כשהחלו למצוא עניין בישראל, למשל "הברית היהודית הרדיקלית" ו"יהודים למען צדק עירוני". בריאיון ל"ניו יורק טיימס" ב-1971 אמר כהנא:

הם נדלקו עלי. מאות צעירים שהיו פעילים בשמאל הרדיקלי הצטרפו אלינו עכשיו, שים לב. נדמה שהייתה [להם] כמיהה מעוררת רחמים למשהו יהודי [...] אנחנו רדיקלים. ומעל לכול, הם מתבוננים [בנו] ואומרים "הם לא רק דיברו. הם אפילו הלכו לכלא".¹⁸

אכן, כהנא עצמו היה מודע לסימטרייה בין תנועתו ובין ה"יהודים החדשים". בריאיון שפורסם בביטאון הסטודנטים של השמאל (*The Flame*) אמר:

סבורני שברגע זה יש רק שתי מגמות יהודיות משמעותיות בקמפוס: אלה הן הליגה להגנה יהודית ומגמות ציוניות רדיקליות. יש שתי קבוצות המציעות מסירות נפש, המציעות תוכן ממשי ולא מעטפת חיצונית. בדרכים רבות אני מרגיש קרבה רבה ל"ברית היהודית הרדיקלית", אם כי אני חולק עליהם באופן מוחלט בנושאים מסוימים. אבל אני יודע כי יש שם תוכן ומשמעות וכנות שצעירים יהודים חשים הן אצלם והן אצלנו.¹⁹

אחת הפעולות המסמלות את הופעתו של הרדיקליזם היהודי החדש באמריקה שאחרי המלחמה התרחשה ביום כיפור חודשים אחרי מלחמות ששת הימים תשכ"ח (1967). קבוצת פעילים צעירים, שכינתה את עצמה "יהודים למען צדק עירוני", הפגינה בחזית בית כנסת יוקרתי בווישינגטון הבירה במחאה על אדישות היהודים למצוקה החברתית של המעמדות העניים באמריקה.

כשבעה או שמונה חודשים לאחר מכן הקים כהנא את "הליגה להגנה יהודית" בעקבות שביתת המורים בניו יורק ובתגובה לפרסומים אנטישמיים שהפיצו כמה מהמורים השחורים בבית הספר אושן היל-בראונסוויל, מוקד השביתה. אחת הפעולות שביצעה הליגה כדי לפרוץ לתודעת הציבור מעוררת דמיון למבצעים של "יהודים למען צדק עירוני". האירוע התרחש באחד מימי שישי של חודש מאי 1969. חברי הליגה, מצוידים במחבטים ושלשלאות, הגיעו ל"טמפל עמנוראל", בית הכנסת הרפורמי הגדול ביותר במנהטן, כדי להקשות על רוברט פורמן, מיליטנט שחור, להיכנס לבית הכנסת ולדבר בפני הקהילה. בנאומיו בכנסיות באזור ניו יורק תבע פורמן בפומבי לפצות את השחורים על שעבודם, וכך גם התכוון לעשות באותו ערב בבית הכנסת. כהנא והליגה איימו לשבור את עצמותיו אם יופיע. פורמן לא הגיע, והמשטרה פיזרה את המחאה, אך

Walter Goodman, "Rabbi Kahane says" (above, n. 3) ¹⁸

Jewish Radicalism: A Selected Anthology, Jack N. Porter and Peter Dreier (eds.), New York 1973, pp. 227-287 ¹⁹

היא סוקרה בשלושה מאמרים נפרדים ב"ניו יורק טיימס" – מה שכהנא זיהה כניצחון גדול ליחסי הציבור של הליגה.

קשה להתעלם מכך שאחת מהפעולות הראשונות של הרדיקלים היהודים החדשים בארגון "יהודים למען צדק עירוני" התרחשה בבית כנסת, כדי לבקר את הבאים בשעריו על אדישותם לאי-צדק חברתי בעולם, ואילו הפעולה שבה פרץ כהנא לתודעה הציבורית הייתה מחאה על שבת כנסת אחר בחר להזמין שחור מיליטנטי. בכך רמז כהנא כי אל היהודים לקבל על עצמם את טענות השחורים בדבר אי-צדק חברתי. בשני מקרי בוחן אלה האתגר הונח לפתחו של הממסד היהודי: בראשון – להושיט יד לקהילות ולציבורים שמעבר לקהילה היהודית; ובשני – להגן על עצמו מפני האשמות ודרישה למחויבות מצד גורם חיצוני. אף על פי ששני המאבקים היו מנוגדים בתוכם, הפעילות שארגן כהנא מוכיחה שכמו השמאל החדש, גם הוא הבין שה"רחוב", בכלל זה פעילות של אי-ציות אזרחי בו, הוא המקום המתאים לביטוי יהודי.

כהנא והניארשמרנים

את ההכלאה של כהנא בין סוגים שונים של אידאולוגיות ראוי גם למקם על פני התודות של הקהילה היהודית בין ליברליזם לשמרנות. ב-1972 פרסם ארווינג קריסטול, שעתיד להיות אבי "השמרנות החדשה", מאמר בשם "מדוע הופכים היהודים לשמרנים"²⁰. הוא טען כי היהודים מזהים זהות אינטרסים בין השמרנות ובין שימור ערכים ומוסדות יהודיים, וכן שהם סולדים מן הנטייה של השמאל החדש לזנוח את הליברליזם של השמאל הישן, שהיה כה חיוני ליהודים. קריסטול טען שיהודים כמוהו עברו לתמוך בימין משום שהשמאל החדש כבר לא ייצג את ערכיהם, ולא היה יכול להבטיח את ביטחונם. לעומת היהודים הרבים בגיל העמידה, שהרגישו שהשמאל הרדיקלי החדש לקח מהם את הליברליזם שלהם, חשו היהודים הצעירים יותר שהממסד היהודי, הממשיך לדבוק בעמדות ליברליות, מתעלם מהבעיות המערכתיות של האי-שוויון ומהאימפריאליזם הגובר, שאותם היו נחושים לחסל. הם וחבריהם היו בין מי שגויסו להילחם ולמות בווייטנאם. כך נוצר פער דורות בקהילה היהודית: יהודים מבוגרים יותר פנו לימין בואכה שמרנות ורבים מהיהודים הצעירים יותר הפכו רדיקליים, בעוד הרדיקליזם הופך יותר ויותר ביטוי ליהדותם.

גם במקרה זה, את כהנא בלתי אפשרי לשייך לשום תבנית. כאמור, הרדיקליות שלו ביטאה עמדה "ימנית", אבל עשתה זאת בדרך אנטי-ממסדית מובהקת, המחקה כמה מתנועות השמאל הרדיקליות של זמנו. ייעודו של הרדיקליזם שהאמין בו לא היה להציל

²⁰ Irving Kristol, "Why Jews Turn Conservative", *The Wall Street Journal*, September 14, 1972. בצילום המלווה את המאמר נראים חברי "הליגה להגנה יהודית" מחזיקים שלט מחאה ובו כתוב: "לעולם לא עוד".

את ערכי השמאל הישן, שקריסטול כתב עליהם, אלא דווקא להוכיח שאפילו רעיונות אלה לא יבטיחו את המשך הקיום היהודי. במובן זה, הרדיקליות של כהנא לא הייתה מנוגדת רק לשמאל החדש אלא גם לשמאל הישן, שקריסטול אהד.

סוף דבר

כפי שראינו, אף שהעמדות הפוליטיות של כהנא היו ריאקציונית וגזעניות, כמה ממטרותיו לא נבדלו בהרבה ממטרותיהן של קבוצות יהודיות רדיקליות אחרות בשמאל. מגמה זו השתנתה במעט בראשית שנות השבעים, אז ויתר על המיזם האמריקאי. לאחר שחש שמאמציו לעצב את היהודי הגלותי בתבנית "היהודי השרירי" כשלו, הוא נטש שאיפה זו וסבר שהיא חסרת תוחלת, בעיקר משום שלא עצרה את הסחף לעבר היהדות הליברלית. במקום זאת החל להטיף לעלייה המונית לישראל כפתרון היחיד ליהודי אמריקה. אחרי שהגיע בעצמו לישראל ב-1971 ומיקד את תשומת ליבו לנעשה בה, הפך הרדיקליזם שלו פשיסטי יותר, ותמיכתו באלימות נעשתה נקמנית יותר, ואפילו בעלת גוון אפוקליפטי.

אולם בראשית ימיה של "הליגה להגנה יהודית" יש מקום לראות בכהנא רדיקל יהודי של זמנו, המשוכנע שהליברליזם מסכן את יהדות אמריקה. בשורה התחתונה, אף על פי שהיה ציוני, כהנא היה קודם כול אמריקאי, המאמין שיוכל "להציל את החלום האמריקאי".

תרגום מאנגלית: יניב פרקש

שאוּל מגיד

אוניברסיטת דארטמות'ה

Shaul.Magid@dartmouth.edu

THE VOICE IS THE VOICE OF THE RIGHT, BUT THE HANDS ARE THE HANDS OF THE LEFT: ON MEIR KAHANE

SHAUL MAGID

Dartmouth College

Abstract

Meir Kahane is mostly known as an American immigrant to Israel who founded a political party based on Jewish militarism and supremacy that was eventually outlawed. However, in this essay I examine the foundations of Kahane's thought by claiming liberalism – whether American or the Israeli political culture in the 1960s and 1970s – was his main enemy. Yet Kahane had a complex relationship with the progressive American Left and often adopted their tactics and positions against liberalism. Kahane came to public notoriety in the late 1960s when the New Left in America was in full swing, when Black Nationalism, the quest for power supplanted civil rights and the culture and race wars threatened the liberal status quo. Kahane adopted the radical left politics as a tool to foster Jewish pride and rebellion against the assimilatory program of mainstream American Judaism. When he immigrated to Israel, he tried to transplant the American context into an Israeli one: Viewing the the secular Labor government as the American liberal mainstream, and the Arabs as the blacks who were threatening the Jews in their quest for recognition and power. I argue that understanding the religio-political program of Kahane in America, is essential to fully understanding his program, including its successes and failures, in Israel.

TABLE OF CONTENTS

Israel Knohl	The Song of Deborah: Human Heroism or Divine Salvation	1
Adam Afterman and Chen Maaravi	On the Holy Spirit in the Academies of Isaac Luria and Ḥayyim Vital	23
Moshe Idel	"The Lesson" of the Besht, Its Sources and Reverberations	57
Nir Sagi	Jewish Communities in Africa that Disappeared Due to Mistaken Geographical Identifications	106
Naama Jager-Fluss	'My Wish is that Women Could also Visit the Synagogue': On the Inclusion of Women in Worship at the Hamburg Temple	139
Shaul Magid	The Voice Is the Voice of the Right, but the Hands Are the Hands of the Left: On Meir Kahane	166
Dov Schwartz and Lilach Ben Zvi	Has Religious Zionism Given Up on Unity?	
	English Abstracts	i

RESHIT was edited by:

Dror Yinon (2009–2010), Yair Lorberbaum (2009–2010), Adiel Schremet (2009–2010)

RESHIT is a peer-reviewed journal that is published annually with the support of the Robert and Arlene Kogod Research Center for Contemporary Jewish Thought, Shalom Hartman Institute

Proposed manuscripts for publication should be uploaded [here](#) prepared according to our guidelines [here](#), formatted as DOC or DOCX. Two abstracts—Hebrew and English—should accompany it. The editors will not discuss manuscripts that have not been formatted correctly or are in lieu of abstracts. The authors will receive a PDF of their final article. Responsibility for opinions expressed in the articles is that of the author alone.

Address: Reshit, Shalom Hartman Institute, P.O. Box 8029, Jerusalem 9108001.

All questions should be directed to David Wietchner, editorial manager.

Email: david.wietchner@shi.org.il

The volume has been edited by Rafael Zer

ISSN 2706-6096

2023

RESHIT

STUDIES IN JUDAISM

EDITORS

ADAM AFTERMAN • RONIT IRSHAI
ISHAY ROSEN-ZVI • CLAIRE E. SUFRIN

EDITORIAL MANAGER

DAVID WIETCHNER

VOL. 7

JERUSALEM, 2023

SHALOM HARTMAN מכון
INSTITUTE הרטמן שלום